

УДК 355.1

С.В. Печериця

Національна академія Служби безпеки України, Київ

ОРГАНІЗАЦІЙНІ ОСНОВИ ВЗАЄМОДІЇ СУБ'ЄКТІВ БОРОТЬБИ З ТЕРОРИЗМОМ У РОЗШУКУ ОСІБ, ЯКІ ГОТУЮТЬ ЧИ ВЧИНИЛИ ТЕРОРИСТИЧНИЙ АКТ

Викладені юридичні засади та організаційні основи комплексного використання та взаємодії різнорідних сил та засобів оперативно-розшукової діяльності під час оперативного розшуку осіб, які готують чи вчинили терористичний акт. Обґрунтовані обов'язки та порядок взаємодії державних структур.

Ключові слова: терористичний акт, суб'єкт боротьби, оперативний розшук, юридичні посади.

Вступ

Відповідно до статті 6 Закону України «Про боротьбу з тероризмом», головним суб'єктом, який керує боротьбою з тероризмом і забезпечує її необхідними силами, засобами і ресурсами, є Кабінет Міністрів України.

Центральні органи виконавчої влади беруть участь у боротьбі з тероризмом у межах своєї компетенції, встановленої законами та іншими нормативно-правовими актами України.

Суб'єктами, які безпосередньо здійснюють боротьбу з тероризмом у межах своєї компетенції, є:

Служба безпеки України, Міністерство внутрішніх справ України, Міністерство оборони України, Міністерство України з питань надзвичайних ситуацій та у справах захисту населення від наслідків Чорнобильської катастрофи, Державний комітет у справах охорони державного кордону України, Державний департамент України з питань виконання покарань, Управління державної охорони України.

До боротьби з тероризмом залучаються й інші центральні органи виконавчої влади:

Міністерство закордонних справ України, Міністерство охорони здоров'я України, Міністерство палива та енергетики України, Міністерство промислової політики України, Міністерство транспорту України, Міністерство фінансів України, Державна митна служба України, Державна податкова адміністрація України.

До боротьби з тероризмом за рішенням керівника антитерористичної операції можуть бути залучені й інші центральні та місцеві органи виконавчої влади, органи місцевого самоврядування, підприємства, установи, організації незалежно від форми власності, а також посадові особи і громадяни [1]. Отже, необхідна тісна взаємодія оперативних підрозділів з цими структурами під час оперативного розшуку осіб, які готують чи вчинили терористичний акт.

Метою статті є систематизоване викладення юридичних засад та організаційних основ комплексного використання та взаємодії різнорідних сил та засобів оперативно-розшукової діяльності під час оперативного розшуку осіб, які готують чи вчинили терористичний акт.

Основна частина

У ході оперативного розшуку терористів часто вирішуються завдання, пов'язані з виявленням в об'єкта справи зброї, боєприпасів, вибухівки, отруйних речовин, засобів зв'язку тощо.

Шляхом використання в ході оперативного розшуку техніко-криміналістичних засобів і методик проводиться:

- пошук, фіксація, огляд, фотографування слідів злочинних дій;

- визначення видів різних засобів, які використовувалися об'єктом розшуку (вогнепальна зброя, вибухівка, інші засоби скоєння злочину);

- пошук мікрослідів, які об'єкт чи його зв'язки залишили на окремих предметах;

- ототожнення осіб з об'єктом розшуку за ознаками зовнішності, пальцевих відбитків, письмової мови, почерку, запаху.

У ряді випадків після вчинення терористичного акту деякі екстремістські організації чи групи з метою підвищення своєї політичної ваги в суспільстві беруть на себе відповідальність за цей злочин. Вони можуть вступати у телефонні розмови з представниками правоохоронних органів чи засобів масової інформації, надсилати на їх адреси письмові повідомлення.

Останнім часом в багатьох державах, в тому числі і в Україні, широке розповсюдження у виявленні потенційних терористів знайшло використання спеціальних стаціонарних телевізійних камер спостереження, які встановлюються поблизу багатьох державних установ, громадських організацій, осередків політичних партій, важливих оборонних об'єктів тощо. Постійний аналіз такої візуальної інформації, як свідчить досвід, дає можливість у ряді випадків встановлювати особу злочинця і полегшує в майбутньому його оперативний розшук. Таким способом було фактично встановлено особу терориста, який здійснив замах на життя міністра закордонних справ Швеції.

Особливо слід наголосити на профілактиці тероризму. Цей напрямок діяльності повинен стати провідним у сфері боротьби зі злочинністю. Адже відповідно до статті 5 Закону України „Про боротьбу

з тероризмом” протидія тероризму здійснюється на принципі пріоритетності превентивних заходів боротьби з ним шляхом використання політичних, соціально-економічних, інформаційно-пропагандистських, адміністративно-правових, технологічних та спеціальних можливостей [1].

Досвід свідчить, що заходи щодо профілактики проявів терористичного характеру досягають запланованої мети лише за умов їх індивідуалізації, тобто: чіткого вибору об’єкта, визначення ситуації, яка передує скоєнню цих злочинів, з’ясуванню причин і умов, що їх породжують, обранні моменту для оперативного втручання й визначенні форм і методів профілактичного впливу, адекватних кожному конкретному випадку. Крім того, на думку В.Є. Петріщева, навіть узгодженні, чіткі дії спецпідрозділів під час контртерористичних операцій по знешкодженню терористів повинні розцінюватися як свідчення про недоліки в організації оперативної та розшукової діяльності спецслужб і правоохоронних органів, яка націлена на боротьбу з тероризмом [2]. Це свідчить про те, що своєчасно не були виявлені стадії підготовки цього злочину, а потенційні злочинці не були зупинені на стадії визначення ними мети, часу й місця скоєння протиправного діяння, пошуку засобів для реалізації терористичного наміру.

Важливу роль в активізації профілактичної роботи органів СБ України відіграють нещодавно прийняті Верховною Радою закони „Про боротьбу з тероризмом” та „Про контррозвідувальну діяльність”. Так, стаття 2 Закону України „Про боротьбу з тероризмом” визначає наступні завдання щодо профілактики тероризму: створення загальних правових і організаційних основ у сфері боротьби з тероризмом, запобігання та ліквідація цього явища; правове забезпечення необхідних фінансових, матеріально-технічних та інших умов для боротьби з тероризмом; забезпечення гарантій прав громадян і юридичних осіб під час здійснення заходів боротьби з тероризмом. А стаття 2 Закону України „Про контррозвідувальну діяльність” визначає, що її метою є, в першу чергу, попередження, своєчасне виявлення і запобігання зовнішнім та внутрішнім загрозам безпеці України, припинення розвідувальних, терористичних та інших протиправних посягань спеціальних служб іноземних держав, а також організацій, окремих груп та осіб на державну безпеку України, усунення умов, що їм сприяють, та причин їх виникнення [3].

Особливо слід виділити оперативний розшук осіб, які готують чи вчинили терористичний акт, в умовах проведення антитерористичної операції. Відповідно до статті 14 Закону України «Про боротьбу з тероризмом» антитерористична операція проводиться лише за наявності реальної загрози безпеці громадян або конституційному ладу, усунення якої іншими способами є неможливим. Вона проводиться в разі, коли:

– вчинення терористичного акту зачіпає міжнародні інтереси України та її відносини з іноземними державами;

– терористичний акт вчинено одночасно на території кількох областей, районів чи міст;

– ситуація, пов’язана із вчиненням або загрозою вчинення теракту, є невизначеною щодо причин та обставин її виникнення і дальшого розвитку;

– реагування на вчинення дій з ознаками терористичного акту належить до компетенції різних правоохоронних, інших органів виконавчої влади;

– очевидно є неможливість відвернення або припинення терористичного акту силами правоохоронних та місцевих органів виконавчої влади окремого регіону.

У зоні (районі) проведення антитерористичної операції особи, залучені до операції, мають право:

1) застосовувати відповідно до законодавства України зброю і спеціальні засоби;

2) затримувати і доставляти в органи внутрішніх справ осіб, які вчинили або вчиняють правопорушення або інші дії, що перешкоджають виконанню законних вимог осіб, залучених до антитерористичної операції, або дії, пов’язані з несанкціонованою спробою проникнення в зону (район) проведення антитерористичної операції;

3) перевіряти у громадян документи, що посвідчують їх особу, в разі відсутності документів – затримувати цих громадян для встановлення їх особи;

4) здійснювати в зоні (районі) проведення операції особистий огляд громадян, огляд речей, що при них знаходяться, транспортних засобів та речей, які ними перевозяться;

5) тимчасово обмежувати або забороняти рух транспортних засобів і пішоходів на вулицях та дорогах, не допускати транспортні засоби, в тому числі дипломатичних представництв та консульських установ, та громадян на окремі ділянки місцевості та об’єкти або виводити громадян з окремих ділянок місцевості та об’єктів, відбуксировувати транспортні засоби;

6) безперешкодно входити (проникати) у жилі та інші приміщення, на земельні ділянки, що належать громадянам, на територію та в приміщення організацій незалежно від форми власності, перевіряти транспортні засоби під час припинення терористичного акту, переслідування осіб, які підозрюються у вчиненні такого акту, якщо зволікання може створити реальну загрозу життю чи здоров’ю людей;

7) використовувати зі службовою метою засоби зв’язку і транспортні засоби, в тому числі спеціальні, що належать громадянам, підприємствам, установам та організаціям незалежно від форми власності, за винятком транспортних засобів дипломатичних, консульських та інших представництв іноземних держав та міжнародних організацій, для запобігання терористичному акту, переслідування та затримання осіб, що підозрюються у вчиненні терористичного акту, або для доставки осіб, які потребують термінової медичної допомоги, до лікувальних закладів, а також для проїзду до місця злочину [1].

В оперативно виправданих випадках до розшуку осіб, які готують чи вчинили терористичний акт, залу-

чаються органи міліції, підрозділи Держприкордонслужби та Збройних Сил України, а також громадськість, преса, радіо й телебачення. Особливо тісна взаємодія органів СБ України в оперативному розшуку осіб, які готують чи вчинили терористичний акт, здійснюється з органами МВС України. Це обумовлено тим, що, в умовах загострення кризи в нашій державі, зростання масштабів організованої злочинності однією з форм її самореалізації стають злочини терористичної спрямованості. Відбувається фактичне зрощення організованої злочинності та тероризму як на міжнародній арені, так і в Україні. Грань між організованими злочинними угрупованнями і терористичними організаціями стирається, стратегія досягнення мети у них нерідко співпадає. Тому нагальною стає необхідність більш тісної співпраці СБ України, МВС та іншими правоохоронними органами як у боротьбі з організованою злочинністю, так і у протидії терористичним актам.

Як відомо, взаємодія органів Служби безпеки України, внутрішніх справ, прокуратури, у питаннях боротьби з організованою злочинністю здійснюється відповідно до статті 16 Закону України «Про організаційно-правові основи боротьби з організованою злочинністю». У ній, зокрема, вказується, що з метою забезпечення взаємодії цих органів у штатних розписах їхніх центральних апаратів передбачаються посади осіб, до функціональних обов'язків яких входить здійснення взаємодії у питаннях боротьби з організованою злочинністю [6].

У той же час, в Автономній Республіці Крим, областях і містах, у відповідних органах прокуратури, внутрішніх справ і Служби безпеки України функції щодо забезпечення взаємодії покладено на прокурорів, які здійснюють нагляд за виконанням законів спеціальними підрозділами органів внутрішніх справ та Служби безпеки України по боротьбі з організованою злочинністю, на керівників спеціальних підрозділів та відповідальних працівників територіальних органів прокуратури, внутрішніх справ та Служби безпеки України.

Обмін оперативною інформацією між спеціальними підрозділами по боротьбі з організованою злочинністю органів внутрішніх справ і Служби безпеки України щодо спільних заходів здійснюється за письмовим розпорядженням керівників відповідних спеціальних підрозділів.

Умови й порядок обміну інформацією між спеціальними підрозділами органів внутрішніх справ і Служби безпеки України регулюються спільними нормативними актами Міністерства внутрішніх справ і Центрального управління Служби безпеки України.

Відповідно до статті 17 Закону України «Про Службу безпеки України» СБ України при виконанні своїх обов'язків по забезпеченню захисту прав і свобод людини, державного суверенітету, конституційного ладу, територіальної цілісності, економічного, науково-технічного і оборонного потенціалу України, законних інтересів держави і прав громадян від розвідувально-підривної діяльності іноземних спе-

ціальних служб, посягань із боку окремих організацій, груп та осіб, боротьбі з тероризмом, корупцією та організованою злочинністю взаємодіє з Управлінням державної охорони України, правоохоронними, у тому числі і з органами МВС, та митними органами України у порядку і на засадах, визначених законами, указами Президента України та прийнятими на їх основі нормативними актами Служби безпеки України і відповідного відомства [5].

У ст. 24 п. 12 цього ж закону констатується, що СБ України зобов'язана подавати наявними силами і засобами, в тому числі і технічними, допомогу органам внутрішніх справ, іншим правоохоронним органам у боротьбі із злочинністю. Є спільні накази правоохоронних органів України про боротьбу зі злочинністю на певних напрямках оперативно-розшукової діяльності. На Міністерство внутрішніх справ України та Головне Управління внутрішніх справ м. Києва, УВС областей, де розташовані дипломатичні представництва, покладаються наступні обов'язки:

– здійснення оперативно-розшукових заходів щодо виявлення злочинних елементів, котрі виношують терористичні, екстремістські та злочинні наміри щодо дипломатичних представництв в Україні, своєчасного інформування СБ України про одержані дані, які мають значення для забезпечення безпеки об'єктів, що охороняються;

– надання допомоги Службі безпеки при проведенні операцій по визволенню дипломатичних приміщень і їх персоналу в разі захоплення злочинними елементами.

Згідно із статтею 2 п. 1 Закону України «Про міліцію» основним завданням міліції є забезпечення особистої безпеки громадян, захист їх прав і свобод, законних інтересів [4]. Воно здійснюється через низку заходів у межах наданих повноважень, що реалізуються, які спрямовані на попередження загрози життю, здоров'ю, честі, гідності громадян. Так, одним із завдань «Беркута», який є структурним підрозділом органів внутрішніх справ України, є: «участь у проведенні спеціальних операцій по затриманню озброєних злочинців, членів озброєних злочинних груп, звільненню заручників, припиненню терористичних актів» (п. 2.4). Відповідно до Законів України «Про міліцію» (розділ I, ст. 10, п. 9) та «Про оперативно-розшукову діяльність» (ст. 6, п. 1) органи міліції зобов'язані розшукувати осіб, які переховуються від органів розслідування, суду або ухиляються від відбування кримінального покарання, осіб безвісно відсутніх, та інших осіб (у тому числі й терористів) у випадках, передбачених законодавством [7]. Ці ж завдання вирішують і органи СБ України. Тому тут інтереси обох відомств співпадають. Різниця полягає лише в категорії осіб, які розшуковуються, що відповідає компетенції органів міліції та Служби безпеки.

Список літератури

1. Закон України „Про боротьбу з тероризмом” // Офіційний вісник України. Щотижневий збірник актів законодавства. – 2003. – № 16. – Ст. 697.

2. Петрицев В.Е. Заметки о терроризме. – М.: Эдиториал УРСС, 2001. – С. 23.

3. Закон України „Про контрозвідувальну діяльність” // Відомості Верховної Ради. – 2003. – № 12. – Ст. 89.

4. Закон України «Про міліцію» // Відомості Верховної Ради України. – 1991. – № 4.

5. Закон України “Про Службу безпеки України”, прийнятий Верховною Радою України 25 березня 1992 року // Відомості Верховної Ради України. -1992. – № 27.

6. Закон України “Про організаційно-правові основи

боротьби з організованою злочинністю” // Відомості Верховної Ради України. – 1995. – № 2.

7. Закон України “Про оперативно-розшукову діяльність” // Відомості Верховної Ради України. - 1992. – № 22.

Надійшла до редколегії 15.05.2008

Рецензент: д-р військ. наук, проф. І.О. Кириченко, Академія внутрішніх військ МВС України, Харків.

ОРГАНИЗАЦИОННЫЕ ОСНОВЫ ВЗАИМОДЕЙСТВИЯ СУБЪЕКТОВ БОРЬБЫ С ТЕРРОРИЗМОМ В РОЗЫСКЕ ЛИЦ, КОТОРЫЕ ГОТОВЯТ ИЛИ СОВЕРШИЛИ ТЕРРОРИСТИЧЕСКИЙ АКТ

С.В. Печерица

Изложены юридические принципы и организационные основы комплексного использования и взаимодействия разнородных сил и средств оперативно-розыскной деятельности во время оперативного розыска лиц, которые готовят или совершили террористический акт. Обоснованы обязанности и порядок взаимодействия государственных структур.

Ключевые слова: террористический акт, субъект борьбы, оперативный розыск, юридические должности.

ORGANIZATIONAL BASES OF CO-OPERATION OF SUBJECTS OF FIGHT AGAINST TERRORISM IN THE SEARCH OF PERSONS WHICH PREPARE OR ASSASSINATED

S.V. Pecherica

Legal principles and organizational bases of the complex use and co-operation of heterogeneous forces and facilities of operative-research activity are expounded during the operative search of persons which prepare or assassinated. Duties and order of co-operation of state structures are grounded.

Keywords: assassination, subject of fight, operative search, legal positions.